

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRILIGI**

**R.X. ALIMOV, A.A. SOBIROV, S.A. SAYDULLAYEVA
B.A. SHARIPOV, A.A. AKROMOV**

WEB DASTURLASH

O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vaziriligi huzuridagi Muvofiqlashtiruvchi kengash tomonidan 5111000 - Kasb ta‘limi (5330200 - informatika va axborot texnologiyalari) hamda 5330200 - Informatika va axborot texnologiyalari (iqtisodiyot) bakalavriat ta‘lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun o‘quv qo‘llanma sifatida tavsiya etilgan

TOSHKENT -2019

UO‘K: 6P2.15.3

Alimov R.X., Sobirov A.A., Saydullayeva S.A., Sharipov B.A., Akromov A.A. Web – dasturlash. O‘quv qo‘llanma. – T.: IQTISODIYOT, 2019. – 235 bet.

O‘quv qo‘llanma “Web – dasturlash” fani dasturiga muvofiq tayyorlangan bo‘lib, unda web texnologiyalari asoslari, Gipermatn belgilash tili – HTML haqida ma‘lumot, JavaScript tilining imkoniyatlaridan foydalanish, Visual Studio tizimi to‘g‘risida umumiy tushuncha, CSS (Cascading Style Sheets) texnologiyasi to‘g‘risida ma‘lumot kabi mavzularga e‘tibor qaratilgan bo‘lib, u 5111000 - Kasb ta‘limi (5330200 - informatika va axborot texnologiyalari) hamda 5330200 - Informatika va axborot texnologiyalari (iqtisodiyot) bakalavriat ta‘lim yo‘nalishlari talabalar uchun “Web – dasturlash” fanidan o‘quv qo‘llanma sifatida tavsiya etiladi.

Учебное пособие подготовлено в соответствии с программой по курсу «Web программирование», в этой учебной пособии описываются основы web-технологии, общие понятия о языке разметки гипертекстовых документов HTML, основам языка JavaScript и технологии CSS (Cascading Style Sheets).

Данное пособие рекомендуется по предмету «Web программирование» для бакалавриата, обучающегося по направлению образования 5111000-Профессиональное образование (5330200-Информатика и информационные технологии) и 5330200-Информатика и информационные технологии (экономика) в качестве учебного пособия.

The textbook is prepared in accordance with the program “Web programming”, this manual describes the processes associated the special attention is given to the bases of web-technology, general concept about language of marking of the HTML documents, bases of JavaScript language and CSS technology (Cascading Style Sheets) in the given manual.

The given manual is recommended for the subject “Web programming” for bachelor degree students in the specialty 5111000-Professional education (5330200-Informatics and Information Technology) и 5330200-Informatics and Information Technology (economy), as a teaching aid.

ISBN 000000

UOK 00000
KBK 00000

© “IQTISODIYOT” nashriyoti, 2019.
© Alimov R.X., Sobirov A.A., Saydullayeva S.A.,
Sharipov B.A., Akromov A.A. 2019.

MUNDARIJA

Kirish	12	§ 4.1. Grafik formatlar turlari	75
1-BOB. Web texnologiya asoslari	15	§ 4.2. Web – sahifaning grafik ob'ektlari	77
§ 1.1. Gipermatnli axborot tizimi. Web-brouzerlar	15	§ 4.3. Web – sahifada grafik elementlarni joylashtirish	79
§ 1.2. Server, sayt, uy sahifasi. Server anatomiyasi	20	4-bob bo'yicha xulosalar	81
§ 1.3. Web texnologiyada qo'llaniladigan dasturlash tillari	26	Tayanch iboralar	82
§ 1.4. Web dizaynning asosiy xususiyatlari	32	4-bob bo'yicha nazorat savollari	82
1-bob bo'yicha xulosalar	34	4-bob bo'yicha topshiriqlar	83
Tayanch iboralar	35	5-BOB. HTML tilining maxsus imkoniyatlaridan foydalanish	84
1-bob bo'yicha nazorat savollari	35	§ 5.1. META – aniqlovchilar	84
1-bob bo'yicha topshiriqlar	35	§ 5.2. HTML-hujjatda shakllarni aks ettirish	87
2-BOB. Gipermatn belgilash tili – HTMLningasoslari	36	§ 5.3. Web-sahifada jadvallarni aks ettirish	97
§ 2.1. HTMLhujjatning umumiy strukturasi	36	§ 5.4. Web-sahifada freymlardan foydalanish	113
§ 2.2. HTML tilining teglari, atributlari va ba'zi elementlari	37	§ 5.5. Gipermurojaatni grafik xarita yordamida amalga oshirish	119
§ 2.3. HTML tilining <FONT> komandasi	50	5-bob bo'yicha xulosalar	122
§ 2.4. <BODY> tegining atributlari	51	Tayanch iboralar	123
§ 2.5. Web-sahifada sarlavha va ro'yxatlarni aks ettirish	55	5-bob bo'yicha nazorat savollari	123
2-bob bo'yicha xulosalar	63	5-bob bo'yicha topshiriqlar	124
Tayanch iboralar	64	6-BOB. JavaScript dasturiy tilining asoslari	126
2-bob bo'yicha nazorat savollari	64	§ 6.1. Web – sahifani boshqarish tili - JavaScript	126
2-bob bo'yicha topshiriqlar	64	§ 6.2. JavaScriptni HTML – dasturda joylashtirish.....	128
3-BOB. HTML tilining giperurojaatlari	67	§ 6.3. Xususiyatlar, usullar, hodisalar	129
§ 3.1. Sayt - hujjatlariga va sayt bo'limlariga murojaat	67	§ 6.4. JavaScript dasturiy tili operatorlar	131
§ 3.2. Elektron pochta manziliga va fayl ob'ektlariga murojaat	69	§ 6.5. JavaScript dasturiy tili funktsiyalari	138
3-bob bo'yicha xulosalar	72	6-bob bo'yicha xulosalar	156
Tayanch iboralar	73	Tayanch iboralar	157
3-bob bo'yicha nazorat savollari	73	6-bob bo'yicha nazorat savollari	157
3-bob bo'yicha topshiriqlar	73	6-bob bo'yicha topshiriqlar	158
4-BOB. Web-dizaynda grafikadan foydalanish	75	7-BOB. JavaScript tilining imkoniyatlaridan foydalanish	159
		§ 7.1. JavaScript dasturiy tilida muloqot oynasini boshqarish	159

§ 7.2. HTML hujjatni dinamik ravishda tuzish	169
§ 7.3. JavaScript dasturiy tilida freymlarni boshqarish	172
§ 7.4. Foydalanuvchi ob'ektlari	175
7-bob bo'yicha xulosalar	176
Tayanch iboralar	176
7-bob bo'yicha nazorat savollari	177
7-bob bo'yicha topshiriqlar	177
8-BOB. Web – sahifalarni ishlab chiqish va tahrirlash vositalari	178
§ 8.1. Web sahifani Dreamweaver dasturi yordamida ishlab chiqish...	178
§ 8.2. Net Framework platformasi haqida ma'lumot	188
§ 8.3. Visual Studio tizimida web sahifa tuzish	197
8-bob bo'yicha xulosalar	205
Tayanch iboralar	206
8-bob bo'yicha nazorat savollari	206
8-bob bo'yicha topshiriqlar	206
9-BOB. Kaskad usullar jadvallari (CSS — Cascading Style Sheets) texnologiyasi	208
§ 9.1. Kaskad usullar jadvallari (CSS — Cascading Style Sheets) texnologiyasi haqida ma'lumot	208
§ 9.2. Web-sahifa elementlarining xususiyatlarini o'zgartirish	211
§ 9.3. Kaskad usullar jadvallari yordamida web-sahifa ishlab chiqish..	220
9-bob bo'yicha xulosalar	225
Tayanch iboralar	226
9-bob bo'yicha nazorat savollari	226
9-bob bo'yicha topshiriqlar	226
Glossariy	227
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati	232

ОГЛАВЛЕНИЕ

Введение	12
ГЛАВА 1. Основы web технологии	15
§ 1.1. Гипертекстовая информационная система. Web-браузеры	15
§ 1.2. Сервер, сайт, домашняя страничка. Анатомия сервера	20
§ 1.3. Языки программирования, используемые в web-технологиях..	26
§ 1.4. Основные особенности web-дизайна	32
Заключения по 1-й главе	35
Ключевые слова	35
Контрольные вопросы по 1-й главе	35
Задания по 1-й главе	35
ГЛАВА 2. Основы языка разметки гипертекста HTML	36
§ 2.1. Общая структура HTML документа	36
§ 2.2. Теги, атрибуты и некоторые элементы языка	37
§ 2.3. Элемент <FONT> языка HTML	50
§ 2.4. Атрибуты тега <BODY>	51
§ 2.5. Отображение заголовков и список на web-странице	55
Заключения по 2-й главе	63
Ключевые слова	64
Контрольные вопросы по 2-й главе	64
Задания по 2-й главе	64
ГЛАВА 3. Гиперссылки языка HTML	67
§ 3.1. Ссылки на документы и разделы	67
§ 3.2. Ссылки на адрес электронной почты и файловые объекты	69
Заключения по 3-й главе	72
Ключевые слова	73
Контрольные вопросы по 3-й главе	73
Задания по 3-й главе	73
ГЛАВА 4. Использование графики в web-дизайне	75

§ 4.1. Виды графических форматов	75
§ 4.2. Графические объекты web-страницы	77
§ 4.3. Размещение графических элементов web-страницу	79
Заключения по 4-й главе	81
Ключевые слова	82
Контрольные вопросы по 4-й главе	82
Задания по 4-й главе	83
ГЛАВА 5. Использование специальных возможностей языка HTML	84
§ 5.1. Описание web-сайта с помощью МЕТА-определителей	84
§ 5.2. Отображение форм в HTML-документах	87
§ 5.3. Отображение таблиц в web-страниц	97
§ 5.4. Использование фреймов на web-страницах	113
§ 5.5. Осуществление гиперссылки с помощью графической карты..	119
Заключения по 5-й главе	122
Ключевые слова	123
Контрольные вопросы по 5-й главе	123
Задания по 5-й главе	124
ГЛАВА 6. Основы языка JavaScript	126
§ 6.1. JavaScript - язык управления сценариями	126
§ 6.2. Запуск JavaScript и размещение на HTML-странице.....	128
§ 6.3. Свойства, методы, события	129
§ 6.4. Операторы языка JavaScript	131
§ 6.5. Функции языка JavaScript	138
Заключения по 6-й главе	156
Ключевые слова	157
Контрольные вопросы по 6-й главе	157
Задания по 6-й главе	158
ГЛАВА 7. Использование некоторых возможностей языка JavaScript	159
§ 7.1. Управление окнами с помощью команд языка JavaScript	159

§ 7.2. Динамическое создание HTML-документов	169
§ 7.3. Управление фреймов на языке JavaScript	172
§ 7.4. Объекты пользователя	175
Заключения по 7-й главе	176
Ключевые слова	176
Контрольные вопросы по 7-й главе	177
Задания по 7-й главе	177
ГЛАВА 8. Средства разработки и редактирования web-страниц.....	178
§ 8.1. Создание web-страниц с помощью программы Dreamweaver.	178
§ 8.2. Сведения о платформе .Net Framework	188
§ 8.3. Разработка web-страниц в системе Visual Studio	197
Заключения по 8-й главе	205
Ключевые слова	206
Контрольные вопросы по 8-й главе	206
Задания по 8-й главе	206
ГЛАВА 9. Технология каскадных таблиц стилей (CSS— Cascading Style Sheets)	208
§ 9.1. Сведения о технологии каскадных таблиц стилей (CSS — Cascading Style Sheets)	208
§ 9.2. Свойства элементов, управляемых с помощью каскадных таблиц стилей	211
§ 9.3. Разработка web-страниц с помощью каскадных таблиц стилей.....	220
Заключения по 9-й главе	225
Ключевые слова	226
Контрольные вопросы по 9-й главе	226
Задания по 9-й главе	226
Глоссарий	227
Литература	232

CONTENTS

Introduction	12
Chapter1. Bases of web technology	15
§ 1.1. Hypertext information systems. Web browsers.....	15
§ 1.2. Server, site, home page. Anatomy of a server	20
§ 1.3. The programming languages using in web-technologies	26
§ 1.4. The basic features of web-design	32
The conclusion on chapter 1.....	34
Key words.....	35
Control questions on chapter 1.....	35
Tasksfor chapter 1	35
Chapter 2. Bases of Hyper Text Markup Language - HTML	36
§ 2.1. General structure of HTML document.....	36
§ 2.2. Tags,attributesand some elements of language HTML.....	37
§ 2.3. Element <FONT> of language HTML.....	50
§ 2.4. Attributes of <BODY> tag	51
§ 2.5. Display heading and lists on web-page.....	55
The conclusion on chapter 2.....	63
Key words.....	64
Control questions on chapters 2.....	64
Tasksfor chapter 2	64
Chapter 3. Hiperlinks of HTML language	67
§ 3.1. The references to the documents and on sections.....	67
§ 3.2. The references to the address of e-mail and on file objects.....	69
The conclusion on chapter 3	72
Key words	73
Control questions on chapters 3	73
Tasksfor chapter 3	73
Chapter 4. Using graphics in Web-design	75

§ 4.1. Types of graphic formats.....	75
§ 4.2. Graphic objects of web-page.....	77
§ 4.3. Placing graphic elements to the web-page	79
The conclusion on chapter 4.....	81
Key words	82
Control questions on chapters 4	82
Tasksfor chapter 4	83
Chapter 5. Use of special opportunities of HTML	84
§ 5.1. Using META – definitions for web-sites presentation	84
§ 5.2. Presenting the forms in HTML-document	87
§ 5.3. Presenting the tables in web-page	97
§ 5.4. Using frames in web-page	113
§ 5.5. Realizing of hyperlinks construction with the help of graphics map	119
The conclusion on chapter 5	122
Key words	123
Control questions on chapters 5	123
Tasksfor chapter 5	124
Chapter 6. Bases of language JavaScript	126
§ 6.1. JavaScript - language management scripts	126
§ 6.2. Start JavaScript and accommodation JavaScript on HTML- page	128
§ 6.3. Properties, methods, event	129
§ 6.4. JavaScript operators	131
§ 6.5. JavaScript functions	138
The conclusion on chapter 6	156
Key words	157
Control questions on chapters 6	157
Tasksfor chapter 6	158
Chapter 7. Use of some opportunities of JavaScript	159

§ 7.1. Managing windows with the help of commands of JavaScript	159
§ 7.2. Dynamic creation of the HTML-documents	169
§ 7.3. Management frames in JavaScript	172
§ 7.4. Objects of the user	175
The conclusion on chapter 7	176
Key words	176
Control questions on chapters 7	177
Tasksfor chapter 7	177
Chapter 8. Means of development and editing of web-pages	178
§ 8.1. Creation of web-pages with the help of the program Dreamweaver	178
§ 8.2. The items of information on a platform .Net Framework	188
§ 8.3. Development of web-pages in system Visual Studio	197
The conclusion on chapter 8	205
Key words	206
Control questions on chapters 8	206
Tasksfor chapter 8	206
Chapter 9. Technology of the Cascading Style Sheets	208
§ 9.1. The items of information on technology of the Cascading Style Sheets (CSS)	208
§ 9.2. Properties of elements controlled with the help of the Cascading Style Sheets (CSS)	211
§ 9.3. Development of web-pages with the help Cascading Style Sheets	220
The conclusion on chapter 9	225
Key words	226
Control questions on chapters 9	226
Tasksfor chapter 9	226
Glossary	227
Literature	232

Agar biz bilim orttirish niyatida kitob o'qir ekanmiz, shoshmay o'qishimiz, kitoblarda uchraydigan jami bizga notanish, o'rganishni istagan narsalarimizni yozib borishimiz darkor.

E.Fage

KIRISH

Ta'lim sohasidagi davlat siyosati uzluksiz ta'lim tizimi printsipligiga asoslanishi, ya'ni, ta'lim bog'chadan boshlanishi va butun umr davom etishi lozim¹.

2017 – 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini “Faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab – quvvatlash yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturining “ Ta'lim va fan sohasini rivojlantirish” (4.3) bo'limida “Mehnat bozorida extiyoj yuqori bo'lgan mutaxasislarni tayyorlash tizimini kengaytirish” masalasi amalga oshiriladigan dolzarb tadbirlar qatorida keltirilgan².

Iqtisodiy o'sishni ta'minlash, xalqimizning hayot darajasi va farovonligini yanada oshirish vazifalarini hal etish uchun bu vazifalarni muvaffaqiyatli va ishonchli bajaruvchi kadrlarni tayyorlash shu kunning dolzarb masalalaridan biri bo'lib qoldi.

Web - dasturlash internet-texnologiyalarining yangi va tez rivojlanayotgan sohasiga aylangan. Web – sahifalarni tayyorlash va ularni internetda aks ettirishdan maqsad turli axborotlarni ma'lumotnoma sifatida berish, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni reklama qilish, adabiy asarlar, musiqa va rasmlarni keng omma uchun tarqatish kabi masalalarni hal etishdir. Foydalanuvchilarga biror mavzudagi axborotni taqdim etuvchi sayt puxta o'ylangan, mukammal ishlangan va doimo yangilanib turuvchi axborotlarga ega bo'lgan sahifalardan tashkil topadi[2].

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi/"Xalq so'zi" gazetasi. № 272. 29.12.2018.

²O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida» gi Farmoni.7 fevral 2017 yil. <http://press-service.uz/uz/document/5482/>.

“Web- dasturlash” o‘quv qo‘llanmasining maqsadi web-sahifani ishlab chiqish misolida amaliy dasturlashtirishning nazariy asoslarini va tamoyillarini, ularning funksional va strukturaviy tashkil etilishini, maxsus dasturlashtirish tillarini ishlatgan holda dinamik web-sahifalarni hosil qilishning usullarini va uslubiyatlarini o‘rgatishdan iborat.

“Web – dasturlash” fanini o‘qitilishining asosiy vazifasi: Internetning ishlash printsipti, web-texnologiya asoslari, web-dizaynning asosiy mohiyatlari, gipermatn belgilash tili HTML, web – sahifani JavaScript dasturlash tili yordamida boshqarish, Web – sahifalarda grafikadan foydalanish kabi mavzularni talabalarga o‘rgatish va amaliy natijalarni olishda ko‘maklashishdir.

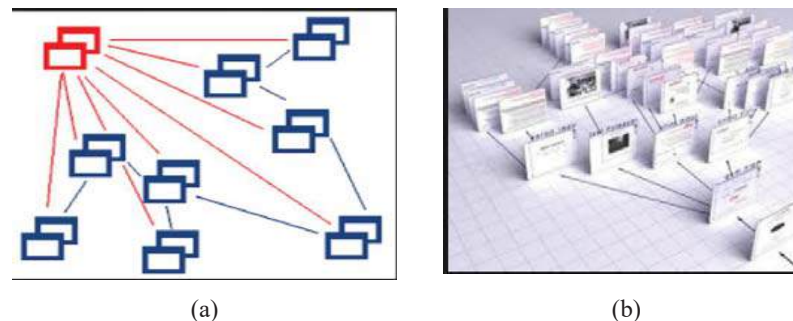
Web dasturlovchi yangi loyiha tuzishi uchun kompyuter va boshqa texnik vositalardan foydalanishni o‘zlashtirgan bo‘lishi zarur. «Web - dasturlash» fani “Informatika”, “Internet texnologiyalari” ,“Axborot texnologiyalari va tizimlari”, "Algoritmash asoslari va algoritmik tillar", “Dasturlash texnologiyalari” kabi fanlar bilan mukammal bog‘langandir.

1-BOB. WEB TEXNOLOGIYA ASOSLARI

§ 1.1.Gipermatnli axborot tizimi. Web-brouzerlar

Hozirgi vaqtda web dasturlash sohasi kosmik tezlik bilan rivojlanmoqda. Yangi texnologiyalar va g‘oyalar maxsus kompaniyalar va korporatsiyalar tomonidan ishlab chiqarilishi bilan birga oddiy dasturchilar tomonidan ham yaratilmoqda.³

Gipermatnli axborot tizimi axborot uzellari to‘plamidan, bu uzellarda aniqlangan gipermatnli aloqalar to‘plamidan hamda uzal va aloqalarni boshqarish instrumentidan iboratdir(1.1-rasm).World Wide Web texnologiyasi – bu internetda tarqatilgan gipermatnli tizimlarni boshqarish texnologiyasidir va bunga asosan, u gipermatnli tizimlarning umumiy qoidalariga mos kelishi kerak. Ya’ni yuqorida sanab o‘tilgan gipermatn tizimlarining tashkil etuvchilari web tizimida ham bo‘lishi kerak[2].

1.1-rasm. Gipermatnli axborot tizimlari⁴.

Butun dunyo cho‘lg‘ami (pautina) Word Wide Web (WWW) yoki (W3) 1989 yili paydo bo‘ldi. Uning mohiyati Shveysariyadagi CERN (The European Laboratory for partile physios – elementar zarrachalarning Evropa laboratoriyasi) deb nomlangan laboratoriyaning bir guruh olimlari ishlab chiqdilar. Ularning fikricha, har hil elektron xujjatlar o‘zaro almashuv paytida istagan kompyuterda bir xil ko‘rinishga

³Папуловская Н.В., Рапопорт А.А.Новые возможности современного веб-программирования. Институт радиоэлектроники и информационныхтехнологий. Екатеринбург– 2016г.

⁴<https://dallasseostaff.com>.

ega bo'lishi kerak. Tabiiyki, bunday xujjatlar bilan ishlash muxiti etib Internet tanlangan. CERN global tarmoqdagi eng gavjum joylardan biri hisoblangan. Bu muammo bilan laboratoriya xizmatchisi fizik Tim Berners-Li shug'ullandi va 1991 yil tugatdi. CERN olimlari navbatdagi avlod HTML (Hyper text Markup Language) va WWW larning rivojlanishini bilib bergan WWW (w3 consortium) deb nomlangan Konsortsiyning yuzaga kelishiga sababchi bo'ldilar. 1960 yili amerikalik olim Teodor Xolm Xelsonning shunga o'xshash muammo bilan mashg'ul bo'lganini aytib o'tish zarur. U o'z oldiga shunday maqsad qo'ygan edi: insoniyat yaratgan har xil qiymatdagi matnli xujjatlarni maxsus kompyuter tarmog'iga birlashtirish va ularni o'zaro mantiqan bog'lash. Bunda foydalanuvchi asosiy yoki qo'shimcha axborotli ixtiyoriy xujjatning bir joyidan boshqasiga o'tish mumkin. 1965 yili Nelson T. X. bunday matnli axborotlarni tashkil etish uslubini gipermatn, o'zining amalga oshmagan loyixasini esa Xanadu deb nomladi. Ana usha T. Nelsonning Xanadu dagi goyasi WWW ning rivojiga turtki bo'ldi.

Fizik Tim Berners-Li o'zining yaratgan o'zaro bog'langan platformali mustaqil matnli xujjatlarni yozish tilini HTML deb nomladi. Bu xujjatlar o'zaro gipermurojaatlar yordamida bog'lanadi. Gipermurojaat - bu internet saxifasidagi boshqa ob'ekt bilan bog'lovchi ajratilgan so'z turkumi. Axborotning turli tarkibiy qismlari orasidagi aloqa. U WWW doirasidagi ob'ektdan ob'ektga o'tishni ta'minlaydi. Gipermatnli xujjatlar bilan tanishib chiqish uchun Tim Berners – Li Web – (sharxlovchi) deb nom olgan programma yozdi[2]. 1993 yili amerikalik talaba Mark Andressen Mosaic Web – sharxlovchi dasturni yozdi. Bu dastur birinchilar qatori grafik interfeysga ega bo'ladi va sichqoncha bilan ishlay boshlaydi. Mosaic ishlatish uchun qulay, UNIX, PC, va Macintosh platformalarida ishlaydi va bepul tarqatiladi. Biroq vaqt o'tgach tadqiqotchi Mosaic asoschi Silicon Graphics bilan birlashdi. Ular hozirgi kunda brouzer – Netscapeni yaratdilar. Taxminan Webdagi barcha trafiklarning 80% Netscapega to'g'ri keladi. Xonadonlardagi kompyuterlarni Netscape bilan tekin yuklash mumkin. Keyinroq bozorda Microsoft kompaniyasi maxsuloti Internet Explorer nomli yangi brouzer paydo bo'ldi. U ham tezda internet tarmog'iga kiritila boshladi. qaysi bir jixatdan WWW ning mashxur bo'lib ketishi

Microsoft Windows ga o'xshab ketadi. Windows MS DOS matn barcha vazifalarni qulay grafik interfeys orqali bajaradi. Xuddi shunday WWW ning grafik mohiyati Internet va elektron aloqa vositalarining e'tiborini jalb etdi. Kelajakdagi WWW brouzer va kompyuterlarda axborotlarning tashqi ko'rinishi bilan boshqariladigan, ishlatishda eng qulay til HTML bilan chambarchas bog'lanadi. Oxirgi yillar mobaynida HTML da bir qancha o'zgarishlar sodir bo'ldi. 24-dekabr 1999 yil maxsus notijorat tashkilot WWW Consortium (W3C) tomonidan qabul qilingan HTML fayllari, shaxsan, audio – videokliplar bilan ishlashda, ayniqsa saxifalarni o'zaro bog'lashda katta qulaylik tug'diradi.

Web tizimini gipermatn tizimi sifatida ikki nuqtai nazar sifatida ko'rish mumkin. Birinchidan, gipermatn murojaatlar yordamida bir-biri bilan ulangan sahifalar to'plami sifatida ko'rish mumkin. Ikkinchidan, sahifalarni tashkil qiluvchi axborot ob'ektlarining elementlaridan (matn, grafika va x.k.) tashkil topgan to'plam sifatida ko'rish mumkin. Ikkinchi yo'nalishda gipermatn tarmog'i HTML sahifalarining axborot ob'ektlari elementlarining to'plami sifatida aniqlanadi. HTML internetda hujjatlar hosil qilish tilidir. HTML hujjat deb HTML kodidan tashkil topgan faylga aytiladi. Bunday hujjatlar web uzellarning asosiy axborot manbaalari hisoblanadi. Ular matn, grafika audio va video axborotlarni hamda internetning boshqa komponentlarini kompyuter ekranida aks ettirish imkonini beradi.

Bu dasturiy tilning asosiy funksional afzalliklaridan biri gipermurojaatlardir. Gipermurojaat (HyperLink) HTML – hujjatning asosiy funksional elementi bo'lib, u berilgan web – sahifaning biror ob'ekti bilan boshqa sahifa matnli qatorining dinamik aloqasini namoyon etadi. Gipermurojaat sifatida matnli element yoki grafik ob'ekti ham bo'lishi mumkin. Giperaloqani yagona serverda joylashgan bir necha hujjatlar orasida hamda internet tarmog'ining turli qismlarida joylashgan ob'ektlar orasida o'rnatish mumkin[11].

HTML boshqa dasturiy tillardan farqli ravishda translyatsiya qilinmaydi, balki interpretatsiya qilinuvchi dasturiy tildir. Bu degani uning bajariluvchi kodini ishga tushirish uchun oldindan kompilyatsiya qilinmaydi. Web – sahifani ko'rishga mo'ljallangan maxsus dasturda o'rnatilgan interpretator sahifaning ochilish

- Lituz.com

Elektron kitoblar

**To'liq qismini Shu tugmani
bosish orqali sotib oling!**